

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИНИНГ КОММУНИКАТИВ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ ХУСУСИДА

Мирзаев Рустамжон Махмудович

Андижон иқтисодиёт ва қурилиш институти

“Ўзбек тили ва ижтимоий фанлар”

кафедраси ўқитувчиси

Mirzaevrustamjon1970@gmail.com +998881645300

Аннотация: Коммуникатив компетенцияга оид мулоҳазалар таҳлил қилинган бўлиб, турли олимларнинг тадқиқотлари ўрганилган. Олий таълим муассасаларининг талабаларида коммуникатив компетентликни ривожлантириш ва ошириш муаммоларига оид фикр-мулоҳазалар билдирилиб, бу борада эътибор қаратилиши зарур бўлган масалалар юзасидан таклифлар берилган.

Аннотация: Проанализированы мнения о коммуникативной компетентности, изучены

исследования различных ученых. Высказаны идеи по проблемам развития и повышения коммуникативной компетентности у студентов высших учебных заведений и рекомендованы предложения по вопросам, на которые следует обратить внимание в этой области.

Annotation: Opinions on communicative competence are analyzed, studies of various scientists are studied. Ideas on the problems of development and improvement of communicative competence among students of higher educational institutions are expressed and suggestions on issues that should be paid attention to in this area are recommended.

Калит сўзлар: коммуникатив компетентлик, шахс, мулоқот, мутахассислик, билим ва кўникмалар

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, личность, общение, специальность, знания и навыки

Key words: Communicative competence, personality, communication, specialty, knowledge and skills

Бугунги кунда ўқитиш профилидан қатъи назар, ўқув фанларини ўқитишда ваколатларга асосланган ёндашув сифатли таълимнинг зарур ва муҳим шартига айланмоқда. Таълим жараёнига компетенцияга асосланган ёндашувни жорий этиш нафақат юқори малакали рақобатбардош битирувчини, балки динамик ўзгарувчан шароитларда етарли индивидуал хатти-ҳаракатларни ўз зиммасига оладиган вадунёнинг қадрият расмида зарур ахлоқий тушунчаларга эга бўлган, масъулиятни ўз зиммасига олишга тайёр, биринчи навбатда, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий -маданий жараёнларни бошқаришга мустақил равишда ёндашадиган шахсни тайёрлашга қаратилган. Шубҳасиз, бугунги битирувчилар ўз олдида турган маданиятли рақобатбардош муносабатларнинг эркин жамиятида долзарб бўлган турли хил вазифаларга оқилона ечим топишлари керак.

Бозор муносабатлари шароитида меҳнат бозорида устувор ўрин эгаллаган кучли рақобатга бардошли бўлиш ҳар бир мутахассисдан касбий компетентликка эга бўлиш, уни изчил равишда ошириб боришни тақозо этмоқда. Ҳозирги замон шароитида ҳаракатчанликка қодир мутахассисни тайёрлашда юқори сифатли касбий таълим натижаси бўлган коммуникатив компетенциянинг аҳамиятини ортиқча баҳолаш қийин. "Компетенсия" тушунчаси хорижий ва маҳаллий илмий адабиётларда кенг тарқалган.

Аввало, у маълум бир ишни бажариш учун зарур бўлган билим, кўникма ва қобилиятлар тўплами сифатида тавсифланади.

Хўш, компетентлик нима? Касбий компетентлик негизида қандай сифатлар акс этади?

“Компетентлик” тушунчаси таълим соҳасига психологларнинг илмий

изланишлари натижасида кириб келган. Психологик нуқтаи назардан компетентлик ноанъанавий вазиятлар, қутилмаган ҳолларда мутахассиснинг ўзини қандай тутиши, мулоқотга киришиши, рақиблар билан ўзаро муносабатларда янги йўл тутиши, ноаниқ вазифаларни бажаришда, зиддиятларга тўла маълумотлардан фойдаланишда, изчил ривожланиб боровчи ва мураккаб жараёнларда ҳаракатланиш режасига эгаллигини англатади. Касбий компетентлик мутахассис томонидан алоҳида билим, малакаларнинг эгаллигини эмас, балки ҳар бир мустақил йўналиш бўйича интегратив билимлар ва ҳаракатларнинг ўзлаштирилишини назарда тутди. Шунингдек, компетенция мутахассислик билимларини доимо бойитиб боришни, янги ахборотларни ўрганишни, муҳим ижтимоий талабларни англай олишни, янги маълумотларни излаб топиш, уларни қайта ишлаш ва ўз фаолиятида қўллай билишни тақозо этади.

Касбий компетентлик қуйидаги ҳолатларда яққол намоён бўлади:

- мураккаб жараёнларда;
- ноаниқ вазифаларни бажаришда;
- бир-бирига зид маълумотлардан фойдаланишда;
- қутилмаган вазиятда ҳаракат режасига эга бўла олишда

Касбий компетенцияга эга мутахассис:

- ўз билимларини изчил бойитиб боради;
- янги ахборотларни ўзлаштиради;
- давр талабларини чуқур англайди;
- янги билимларни излаб топади; уларни қайта ишлайди ва ўз амалий фаолиятида самарали қўллайди

Коммуникатив компетенциянинг таркибий қисмлари таърифларга асосланган ҳолда коммуникатив қобилият, коммуникатив кўникмалар, коммуникатив билимлар бўлиб, улар коммуникатив вазифаларга мос бўлиши ва уларни ҳал қилиш учун етарли бўлиши керак [2]. Коммуникатив компетенция, авваламбор, алоқани амалга оширишга имкон беради: маълумотларни узатиш, қабул қилиш, тушуниш, бошқа одамни идрок

етиш, тушуниш – ва бошқа муносабатлар, бошқа одамлар билан алоқаларни тартибга солувчи вазифасини бажаради. Коммуникатив компетенция тушунчаси, бизнинг фикримизча, инсонни ўз еhtiёжлари ва қиймат йўналишлари; унинг идрок етиш қобилиятлари, яъни атроф -муҳитни субъектив ўзгаришларни идрок етиш қобилияти; ташқи муҳитда янги

нарсаларни идрок етишга тайёрлик; уларнинг меъёрлари ва қадриятларини

тушунишдаги имкониятлари. бошқа ижтимоий гуруҳлар ва маданиятлар; экологик омиллар таъсири туфайли ўз ҳис-туйғулари ва руҳий ҳолатларини бошқара олишидан иборатдир.

Куйида шахсининг коммуникатив компетенциясининг таркибий қисмларини

санаб ўтамиз: алоқа нормалари ва қоидаларини билиш, одамга алоқа жараёнида маълумотларни узатиш ва кўпайтиришга имкон берадиган нутқни ривожлантиришнинг юқори даражаси, мулоқотнинг оғзаки бўлмаган тилини тушуниш, одамлар билан алоқа қилиш қобилияти. уларнинг жинси, ёши, ижтимоий-маданий, мақом хусусиятларини, суҳбатдошни ишонтириш қобилиятини, суҳбатдошни рақиб ёки шерик сифатида шахс сифатида тўғри баҳолаш қобилиятини, ўзининг мулоқот қилиш доирсини танлаши. Мутахассисларнинг коммуникатив компетенциясини шакллантириш узлуксиз таълимнинг барча босқичларида амалга оширилиши керак бўлган тизимли ёндашувни талаб қилади.

Агар талаба нутқ фаолиятининг барча турлари: тинглаш, ўқиш, гапириш ва ёзиш бўйича етарли билимга эга бўлса ушбу кўникмаларнинг барчасини олий таълимда самарали амалга оширилиши мумкин, Коммуникатив билим ва кўникмаларнинг етарли даражада шаклланмаганлиги талабаларнинг таълим тизимидаги кечиктирилган нутқ мослашуви сабабларидан биридир. Коммуникатив қобилиятни шакллантириш таълим жараёнида билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштиришнинг изчиллигининг асосий кўрсаткичидир. Коммуникатив қобилиятни инсоннинг табиий истеъдоди алоқа ва коммуникатив маҳсулдорлик фаолияти сифатида тушуниш мумкин. Одамлар ўзларининг коммуникатив қобилиятлари билан бир қаторда мусиқий, математикиқтидорлилик ёки бошқа жиҳатлари билан фарқ қилади [4]. Замоनावий инсон жамиятдаги турли вазиятлар учун зарур бўлган юқори

коммуникатив маҳсулдорликни ривожлантириш учун етарлича қобилиятли деб тахмин қилиш мумкин. Коммуникатив билим: - бу нутқнинг асосий лингвистик тушунчалари (нутқ услублари ,турлари, таркиби, матн белгилари, синтактик конструкциялар); - алоқа турлари, унинг босқичлари, ривожланиш нақшлари ҳақида маълумот; коммуникатив ҳақида усуллари ва техникаси; – муайян мулоқот қобилиятларининг ривожланиш даражасини билишдан иборат.

Коммуникатив компетенция аутопсихологик компетенция билан боғлиқ. Аутопсихологик компетенция ҳозирги вақтда субъектнинг мақсадга мувофиқ ақлий меҳнат ўзгаришига тайёрлиги ва қобилияти сифатида қаралиб, инсоннинг хусусиятлари, унинг хулқ-атвори, фаолияти ва прогрессив шахсий ва касбий ривожланишга бўлган муносабатлари эътиборга олинади. Аутопсихологик фаоллик мажбурий, ихтиёрий ва ўз-ўзидан бўлиши мумкин. Акмеологик нуқтаи назардан, аутопсихологик фаолиятнинг ўзбошимчалик тури алоҳида қизиқиш уйғотади, бу хабардорлик, мотивация ва бошқариш қобилияти билан тавсифланади. Аутопсихологик компетенциянинг муҳим хусусиятлари тизимли нуқтаи назардан тақдим етилиши мумкин. Муаммо бўйича тадқиқот натижаларини умумлаштириш натижасида коммуникатив компетенция ҳақида шуни айтишимиз мумкинки, ушбу психологик

ходиса иккита компонентлар блокларини ўз ичига олади: биринчиси, унинг коммуникатив ўзаро таъсири (объектив компонент) асосидаги мавзу ҳақидаги билимлари, иккинчиси-бу ўзаро таъсир иштирокчиси (субъектив компонент) сифатида инсоннинг маълум ақлий хусусиятларидир. Юқоридагиларни хулоса қилиб шуни таъкидлаш мумкинки, ҳар бир олий таълим муассасаси келажак авлоднинг ахлоқий ва кадрият қиёфаси учун шакллантириш учун жавобгардир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1 Arabboy J. IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING IN ENGLISH ON THE BASIS OF PROVERBS AND SAYINGS //STUDIES IN ECONOMICS AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD. – 2023. – Т. 2. – №. 7.

- 2 Raxmiddin o‘g J. A. et al. LINGUISTIC FEATURES OF FLOREMES EXPRESSING HUMAN ACTIVITY ENGLISH AND UZBEK //Conferencea. – 2022. – С. 96-97.
- 3 Raxmiddin o‘g J. A. et al. Linguocognitive and Linguoculturological Characteristics of Winter Sports Terms in Non-Related Languages //Global Scientific Review. – 2022. – Т. 10. – С. 112-114.
- 4 Elyorbek A. BUGUNGI KUNDAGI GLOBAL MUAMMOLARNING ASOSIY TIZIMI VA ULARNING IJTIMOIY TA’SIRI //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 4. – С. 321-324.
- 5 Mirzayev R. M. EFFECT OF CHANGING OF MENTALITY TO LANGUAGE //Экономика и социум. – 2023. – №. 5-1 (108). – С. 211-213.
- 6 Мирзаев Р. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОРГАНИЗАЦИИ УРОКА РУССКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ //Экономика и социум. – 2023. – №. 12 (115)-1. – С. 1255-1259.